

Arvoisa valtioneuvos
Kunnioitettu varapuhemies
Hyvät presidentti P. E. Svinhufvudin sukulaiset
Hyvät kutsuvieraat
Mina damer och herrar

Tänään 15. joulukuuta Suomi katsoo sekä taaksepäin että eteenpäin punnitessaan omaa valtiollista itsenäisyyttään. Tänään vietämme valtiollisen itsenäisyytemme suurmiehen presidentti Pehr Evind Svinhufvudin syntymän 150-vuotisjuhlaa. Tänään käynnistyy valtioneuvoston valmistelutyö Suomen valtiollisen itsenäistymisen 100-vuotisjuhlien viettämiseksi.

Kuvatessaan Suomen itsenäistymistä sen 10-vuotisjuhlassa P. E. Svinhufvud totesi: ”Se tapahtui myrskyisenä aikana eikä ollut mitään varmuutta menestyksestä.” Suomi ja Eurooppa ovat tänään tilanteessa, jossa joudutaan □ jälleen kerran myrskyisenä aikana □ uudella tavalla sovittamaan yhteen kansakuntien suvereenisuus ja kansojen välinen yhteistyö. Kaikissa Euroopan maissa etsitään ratkaisua, joka turvaa kansallisen itsemääräämisoikeuden ja omanarvontunnon, mutta mahdollistaa nykyaikaisen elämän edellyttämät rajojen ylitykset. Lohdutuksena tänä päivänä on, että kansakunnat eivät kokoa voimiaan sotaan toisiaan vastaan, vaan etsivät ratkaisua yli varojensa elämiseen ja maailmanlaajuiseen taloudelliseen kilpailuun.

P. E. Svinhufvud teki elämäntyönsä Suomen itsenäisyyden hankkimiseksi ja varmistamiseksi sekä oikeusjärjestyksen puolustamiseksi ja lujittamiseksi. Samassa puheessaan vuonna 1927 Svinhufvud kuvasi Suomen valtiollisen itsenäisyyden yhteiskunnallista perustaa seuraavasti:

”Se pohja, jolla Suomen valtio lepää, laskettiin jo Ruotsin vallan aikana. Suomen kansa tuli osalliseksi Ruotsin ikivanhasta yhteiskuntajärjestyksestä, joka oli sangen kansanvaltainen ja samalla luja. Valtakunnan kulmakiviä oli vapaa maataomistava talonpoikaisväestö, joka oli kansan valtavin osa, tämä väestö, joka halki aikojen säilytti vapautensa ja valtiollisen merkityksensä. Laki taas oli valtakunnassa kunniasijalla. Laki kävi yli kaikkien päitten, yli kuninkaan, yli valtiopäivien, yli kansalaisten. Kirkko ja sivistys olivat länsimaiset.”

Svinhufvudin valtiokäsitys perustui kaikessa olennaisessa oikeusjärjestyksen kestävyteen ja sen vaikutukseen isänmaan vapauden saavuttamiselle.

Arvoisa juhlayleisö

P. E. Svinhufvudin henkilökohtainen panos Suomen itsenäistymisessä voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensinnäkin hän tuli tunnetuksi tinkimättömimpänä oikeustaistelijana. Toiseksi hän johti Suomea maan kansakunnan julistautuessa itsenäiseksi. Ja kolmanneksi hän kukisti vasta saavutettua vapautta ja kansanvaltaa horjuttaneen kapinan, ja myöhemmin vielä toisen.

Kaikissa näissä kolmessa vaiheessa Svinhufvud teki henkilökohtaisia ratkaisuja, jotka edellyttivät merkittävää mieskohtaista rohkeutta. Hän piti päänsä pystyssä ja meni eteenpäin, kun moni muu painoi sen alas ja väistyi.

Svinhufvud valmistui lakimieheksi eikä tavoitellut poliittista uraa. Hän edusti sukuaan säätyvaltiopäivillä. Hän oli suomenmielinen ja puolusti Ritaristossa ja aatelistossa oikeutta käyttää suomen kieltä 1894. Hän vetosi lakiin, ja lisäperusteluna oli ”kaikille eduskuntalaitoksille niin kallis sananvallan vapaus”. Poliitikko hänestä tuli sortokauden alettua, kun esille nousi tuomareiden menettelytapakiista. Vuonna 1902 hän kirjoitti: ”Jos kysymys nousee siitä, mille kannalle maan tuomarikunnan on asetuttava jälkeen 1899 perustuslakejamme vastaan ilmestyneitten asetusten suhteen, on mielipiteeni, että tuomarikunnan tulee edelleen uskollisena valallensa, seurata ainoastaan maan perustuslakeja ja niitten mukaan syntyneitä lakeja ja asetuksia sekä olla noudattamatta perustuslainvastaisia säännöksiä.” Linjauksen noudattaminen johti Svinhufvudin ja koko Turun hovioikeuden erottamiseen virasta.

Venäjän-Japanin sota 1904–1905 sekä lakot ja levottomuudet Venäjällä johtivat paineen helpottumiseen Suomessa ja eduskuntauudistukseen. Säätyvaltiopäivät vaihtuivat yleisillä ja yhtäläisillä vaaleilla valittuun eduskuntaan.

Svinhufvud valittiin eduskunnan ensimmäiseksi puhemieheksi kaikilla valtiopäivillä vuosina 1907–1913. Yksinvaltainen keisari ja Suomen oikeuksia puolustanut puhemies joutuivat vastakkain, ja keisari hajotti eduskunnan ja vaalit pidettiin joka vuosi. Oikeusjärjestyksen puolustamisen hintana oli parlamentaarisen uudistustyön vaikeutuminen. Kuuluisissa valtiopäivien avajaispuheissaan Svinhufvud ei suinkaan sooloillut, vaan hyväksytti kannanottonsa etukäteen koko eduskunnalla.

Svinhufvud vetäytyi nyt tehtävään, jota hän kaikkein mieluiten hoiti, Lappeen tuomiokunnan tuomariksi Luumäelle. Mutta Suomen erillisten oikeuksien kaventaminen jatkui ja Suomesta pyrittiin tekemään tavallinen Venäjän maakunta.

Kun maailmansota syttyi 1914, tuli Suomesta käytännössä Venäjän sotaleiri. Svinhufvud lähetti prokuraattori Kasanskille kirjeen 1914, jossa ei pitänyt tätä laillisena prokuraattorina, koska hänet oli nimitetty yhdenvertaisuuslain nojalla.

Kenraalikuvernööri Seyn erotti Svinhufvudin tuomarin virasta sotatilalain nojalla ja karkotti Siperiaan. Siellä hän eli lähes kaksi ja puoli vuotta. Maailmansodan heikensi Venäjää ja keisari luopui vallasta maaliskuussa 1917. Svinhufvud saattoi nyt palata Helsinkiin kansallissankarina. Jo huhtikuun alussa hänestä itsestään tuli prokuraattori eli oikeuskansleri.

Marraskuussa 1917 Svinhufvudista tuli senaatin puheenjohtaja eli pääministeri. Hänen johtamansa senaatti antoi eduskunnalle Suomen itsenäisyysjulistuksen, jonka eduskunta 6.12.1917 vahvisti. Svinhufvudin hallitusta onkin kutsuttu itsenäisyysseenaatin kunnianimellä.

Arvoisa juhlayleisö

Tämän kauan kaivatun mahtavan saavutuksen jälkeen koettiin kuitenkin traaginen takaisku. Enemmistönsä eduskunnassa syksyn vaaleissa menettänyt vasemmisto teki aseellisen kapinan tammikuussa 1918. Vallankumous oli ollut jo hyvin lähellä marraskuussa, mutta nyt punakaartit ottivat haltuunsa pääkaupunki Helsingin ja koko Etelä-Suomen. Jälkeenpäin on muuten aivan käsittämätöntä, miten helposti onnistui koko valtiollisen hallintokoneiston ja muun vallan kaappaaminen, käytännössä yhdessä päivässä ja ilman taisteluja ja vastarintaa. Mutta laillisen enemmistöhallituksen pääministeri Svinhufvud ei tähän alistunut. Helsingissä maan alla piilotellut Svinhufvud kuvasi tapahtumia 15. helmikuuta kirjoittamassaan kirjeessä seuraavasti: ”Kun ’vallankumous’ eli terrori tammikuun lopussa puhkesi Suomessa, valtasi punaisten hallitus herruuden Etelä-Suomessa, keskeytti valtiopäivien toiminnan ja antoi määräyksen senaatin jäsenten vangitsemiseen.”

Svinhufvud jatkoi: ”Varmuutta hengestä ja omaisuudesta ei ole missään siellä, missä punainen terrori on vallassa. Kaikki on täällä joutunut pysähdyksiin. Virkamiehet eivät voi eivätkä tahdo työskennellä sellaisen komennon alaisina, yliopisto ja koulut ovat suljetut, teollisuuslaitokset seisovat j.n.e. Elintarpeiden puute kasvaa ja nälänhätä on ovella, varsinkin kun punaiset takavarikoivat ja ryöstävät kaikki elintarvikevarastot.”

Kapinan kukistaminen oli täysin välttämätöntä eikä siihen ollut muuta tietä kuin aseellinen taistelu eli sisällissota. Sen lisäksi laillisen hallituksen oli karkotettava venäläinen sotaväki maasta. Venäläisiä sotilaita oli kapinan alkaessa Suomessa arviolta 75 000 miestä.

Vapaus- ja sisällissota päättyi laillisen hallituksen voittoon toukokuussa 1918. Kapinan takia usko kansanvaltaan oli koetuksella myös porvareiden keskuudessa. Eduskunnan vastapainoksi haluttiin vahva valtionpäämies. Senaatin puheenjohtaja Svinhufvud valittiin heti voitonparaatin jälkeen 18. toukokuuta korkeimman vallan haltijaksi, kuten valtionpäämiestä tuolloin kutsuttiin. Ulkopoliittikka määrättiin hänen tärkeimmäksi toimialueekseen.

Näissä poikkeuksellisen raskaissa ja vaaranalaisissa oloissa syntyi Suomeen vahvan valtionpäämiehen tehtävä ja asema, jollaista kukaan ei ennen kapinaa ollut tavoitellut. Svinhufvud hoiti tehtävää joulukuuhun 1918 saakka, jolloin hän vetäytyi politiikasta.

Arvoisa juhlayleisö,

P. E. Svinhufvudin rooli Suomen oikeusjärjestyksen varmistajana ei kuitenkaan ollut vielä ohi. Kommunisminvastainen kansanliike veti hänet takaisin maan johtoon, ensin pääministeriksi 1930 ja sitten presidentiksi 1931. Oikeistolainen kansanliike radikalisoitui ja sai koko ajan jyrkempiä muotoja. Laittomuudet lisääntyivät ja huipentuivat helmikuussa 1932 Mäntsälään kokoontuneiden suojeluskuntalaisten vaatimukseen maan hallituksen erosta.

Mikään hallituksen toimenpide ei näyttänyt rauhoittavan tilannetta. Maa oli sisällissodan partaalla. Suojeluskuntalaisia oli kymmenin tuhansin valmiina lähtöön Mäntsälään ja sieltä kenties marssille Helsinkiin. Toisaalta maan sotaväki oli valmiina kukistamaan kapinan asevoimin.

Presidenttinä Svinhufvud veti selvän rajan laittomuuksille ja muodosti operatiivisen "esikunnan". Ratkaisevaksi käännteeksi osoittautui presidentti Svinhufvudin oma rohkea puhe radiossa:

"Kun nyt olen omalla vastuullani, kenestäkään riippumatta, ottanut vastatakseni rauhan palauttamisesta maahan, kohdistuu jokainen salahanke tästä lähtien paitsi laillista järjestystä, myöskin minua vastaan henkilökohtaisesti, joka itse olen suojeluskuntalaisten riveissä marssinut yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä."

Puhe rauhoitti tilanteen ja esti väkivaltaisuuDET. Eduskunnan ja hallituksen arvovalta oli pelastettu □ ja sen mukana kansanvalta. Suomi säilyi vakaana demokratiana ja kansantalouskin käännettiin nousuun. Mikäli Svinhufvud olisi presidenttinä taipunut, olisivat seuraukset saattaneet olla hyvin kohtalokkaat suomalaiselle oikeusjärjestykselle.

Tänään tulee kuluneeksi 150 vuotta P. E. Svinhufvudin syntymästä. Kansakunta muistaa häntä oikeustaistelijana ja itsenäisyysenaatin puheenjohtajana, maamme ensimmäisenä suomalaisena valtionpäämiehenä, itsenäisen tasavallan pääministerinä ja presidenttinä. Hänen merkityksensä suomalaisen kansakunnan vapauden, demokratian ja oikeusvaltion rakentamisessa oli korvaamattoman arvokas. Svinhufvudin panokseen ja merkitykseen kansakunta tulee lähivuosina palaamaan vielä monta kertaa, kun Suomi valmistautuu muistamaan valtiollisen itsenäistymisen 100-vuotistapahtumia.